

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH

O.T.Maxmudova

FarDU katta o'qituvchisi

G.K.Kimsanboyeva

FarDU talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15043314>

Annotatsiya: Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin – asosiy faoliyat turi bo'lib, u bolaning dunyoqarashini kengaytirish, bilish qobiliyatlarini rivojlantirish va ijtimoiylashuv jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Didaktik o'yinlar esa bolalarni o'qitish va tarbiyalash jarayonida samarali vosita sifatida qo'llaniladi. Ushbu maqolada didaktik o'yinlarning mohiyati, ularning turlari va maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'llashning ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: tafakkur bosqichlari, didaktika, o'yin turlari, aqliy tarbiya, so'z boyligi.

Аннотация: Игра для детей дошкольного возраста - основной вид деятельности, играющий важную роль в расширении кругозора ребенка, развитии познавательных способностей и процессе социализации. Дидактические игры используются как эффективное средство в процессе обучения и воспитания детей. В данной статье освещается сущность дидактических игр, их виды и значение их применения в дошкольных образовательных организациях.

Ключевые слова: этапы мышления, дидактика, виды игр, умственное воспитание, словарный запас.

Abstract: For preschool children, play is the main type of activity, which plays an important role in expanding the child's worldview, developing cognitive abilities, and in the process of socialization. Didactic games are used as an effective tool in the process of teaching and educating children. This article highlights the essence of didactic games, their types, and the importance of their application in preschool educational organizations.

Keywords: stages of thinking, didactics, types of games, mental education, vocabulary.

Didaktik oyinlar – bu ta'limning eng muhim vositalaridan biridir. Axir, o'ynab, bola o'rganadi va shuning uchun rivojlanadi. Bolalar didaktik o'yinlari bolani diversifikatsiya qilishning asosiy vositasidir, o'yin umuman shaxsning asosiy fazilatlarini tarbiyalashga yordam beradi. Shunday qilib, o'yin jarayonida bolalar o'zlarini o'rab turgan narsalarga, kundalik hayotning hodisalariga, tabiatga, o'yinlarga to'g'ri munosabatni shakllantiradi va bolaning bilimini

chuqurlashtiradi, bu, albatta, aqliy tarbiyadir. Bolalar didaktik o'yinlari hissiyotlarni rivojlantiradi, chunki atrofimizdagi dunyoni to'liq anglash uchun bola uni his qilishi va idrok qilishi kerak. Didaktik o'yinlar bolalar nutqini rivojlantirishga katta e'tibor beradi. O'yinda bola so'z boyligini boyitadi, ham faol, ham passiv tovushlarni va butun so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishni, jummalarni tuzishni, o'z fikrlarini aniq ifoda etishni o'rganadi. To'g'ri didaktik o'yin yosh avlodning axloqiy tarbiyasiga katta e'tibor beradi. Bolalar kattalar mehnati natijasida o'yinchoqlarga, atrofdagi narsalarga g'amxo'rlik qilishni o'rganadilar, ijtimoiy xulq-atvor me'yorlari, tengdoshlar va kattalar bilan bo'lgan munosabatlar, turli xil shaxsiy xususiyatlar haqida tushunchaga ega bo'ladilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun didaktik o'yinlar mehnat ta'limi funksiyasini bajaradi. Darhaqiqat, bolalar o'yin uchun materiallarni mustaqil ravishda tayyorlash orqali boshlang'ich mehnat ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Besh yoshdan olti yoshgacha bo'lgan bolalar rasmlarni, o'yinlar uchun tabiiy materiallarni olishadi, kartalar, chiplar, o'yinlar uchun qadoqlar tayyorlashadi. Agar bola o'yin uchun atributlarni o'zi tayyorlasa, ularga nisbatan munosabat yanada ehtiyotkor bo'ladi. Didaktik material gigiyenik bo'lishi kerak va iloji bo'lsa estetik tarzda ishlab chiqilgan bo'lishi kerak. Darhaqiqat, yorqin, oqlangan o'yinchoqlar har doim bolalarning e'tiborini jalb qiladi, ular bilan o'ynash istagini uyg'otadi, bu ular estetik tarbiya funksiyasini bajarishini anglatadi.

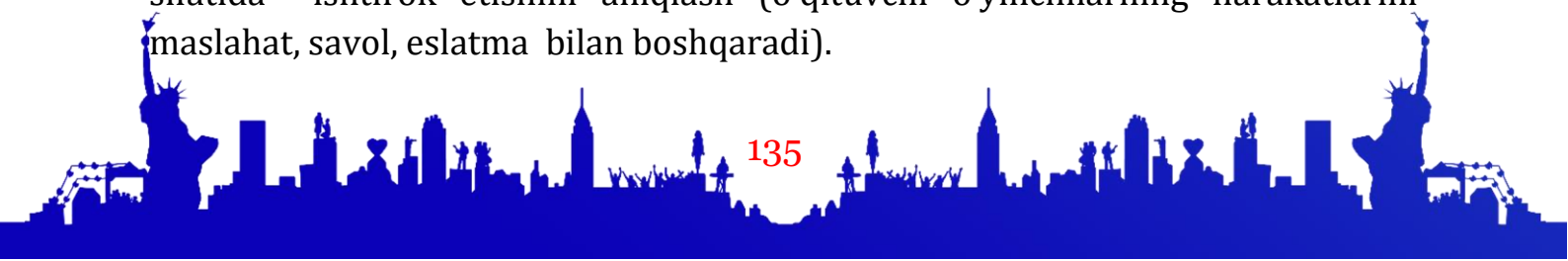
Didaktik o'yinda jismoniy tarbiya. O'yin deyarli har doim farovonlikni, ijobiy hissiyotlarni keltirib chiqaradi. Eng muhimi, didaktik o'yinchoqlar yordamida o'yinlar bo'lib, ular davomida qo'llarning nozik motorli mahoratlari mustahkamlanib, rivojlanadi. Bu bolalarning aqliy rivojlanishiga eng qulay ta'sir ko'rsatadi, qo'llarni yozishga tayyorlashga yordam beradi. Ko'pgina didaktik o'yinlar madaniy va gigiyena ko'nikmalarini shakllantiradi. O'yinda bolalar turli xil his-tuyg'ularni ifoda etadilar, hamma narsani birgalikda, ya'ni birgalikda bajarishga intilishadi. Didaktik o'yinlarni o'tkazish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Bolalarni o'yin mazmuni bilan tanishtirish, undagi didaktik materialdan foydalanish (obyektlar, rasmlarni ko'rsatish, qisqa suhbat, bunda bolalarning bilimlari va g'oyalari oydinlashadi).

2. Ushbu qoidalarni aniq amalga oshirgan holda, o'yinning borishi va qoidalarini tushuntirish.

3. O'yin harakatlarini ko'rsatish.

4. Katta yoshli shaxsning o'yindagi rolini, uning o'yinchi, muxlis yoki hakam sifatida ishtirok etishini aniqlash (o'qituvchi o'yinchilarning harakatlarini maslahat, savol, eslatma bilan boshqaradi).

5. O'yin natijalarini sarhisob qilish uni boshqarishda hal qiluvchi daqiqadir.

O'yin natijalariga ko'ra, uning samaradorligi, bolalar tomonidan mustaqil o'yin faoliyatida foydalaniladimi yoki yo'qligini baholash mumkin.

Didaktik o'yinlar – bu bolalarni o'qitish va tarbiyalash jarayonida bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan maxsus tashkil etilgan o'yin faoliyati. Ushbu o'yinlar quyidagi asosiy maqsadlarga xizmat qiladi:

- bolalarning nutqiy, mantiqiy va ijodiy tafakkurini rivojlantirish;
- atrof-muhit haqidagi bilimlarni mustahkamlash;
- bolalarning ijtimoiy moslashuv jarayonini tezlashtirish;
- mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini shakllantirish.

Didaktik o'yinlarni quyidagi turlarga ajratish mumkin:

1. Jismoniy faoliyatga asoslangan o'yinlar – harakatli o'yinlar bolalarning harakat koordinatsiyasini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, "Kim tez?" yoki "Topib ol!" kabi o'yinlar.

2. Aqliy rivojlanishga qaratilgan o'yinlar – bolalarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, "Ortig'i qaysi?", "Mantiqiy juftliklar" kabi o'yinlar.

3. Nutqni rivojlantiruvchi o'yinlar – lug'at boyligini oshirish va nutq madaniyatini shakllantirishga yordam beradi. Masalan, "So'zni top!", "Hikoyani davom ettir!" o'yinlari.

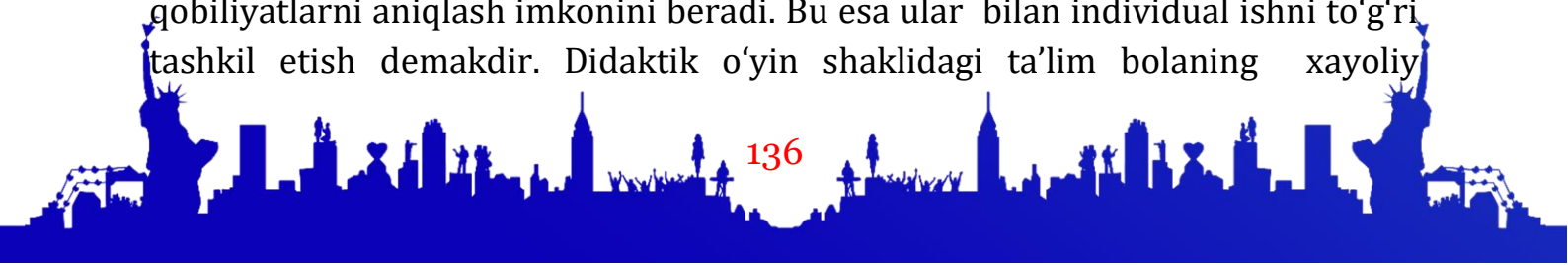
4. Matematik o'yinlar – son tushunchalarini shakllantirish va hisoblash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Masalan, "Sonni top!", "Raqamlar poygasi".

5. Rol o'yinlari – ijtimoiy rollarni o'rganishga yordam beruvchi o'yinlar bo'lib, "Do'kon", "Shifokor va bemor" kabi o'yinlar shular jumlasidandir.

Didaktik o'yinlarning maktabgacha ta'limdagi o'rnini va ahamiyati beqiyos. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida didaktik o'yinlardan foydalanish quyidagi jihatlari bilan muhim:

- o'quv jarayonini qiziqarli va samarali qiladi – bolalar bilimlarni o'zlashtirish jarayonida charchamaydi va faol qatnashadilar;
- amaliy tajribaga asoslangan o'rganish imkonini yaratadi – bolalar o'zlari mustaqil faoliyat yuritish orqali tajriba orttiradilar;
- ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi – bolalar jamoaviy ishlash, muomala qilish va o'z fikrini ifoda etishni o'rganadilar.

O'yinni tahlil qilish bolalarning xulq-atvori va xarakteridagi individual qobiliyatlarni aniqlash imkonini beradi. Bu esa ular bilan individual ishni to'g'ri tashkil etish demakdir. Didaktik o'yin shaklidagi ta'lim bolaning xayoliy

vaziyatga kirish va uning qonunlariga muvofiq harakat qilish istagiga asoslanadi, ya'ni u maktabgacha yoshdagi bolaning yosh xususiyatlariga mos keladi. Didaktik o'yinlarning turlari:

1. Obyektlar bilan o'yinlar (o'yinchoqlar).
2. Ish stolida chop etiladigan o'yinlar.
3. So'z o'yinlari.

Kreativ va tanqidiy fikrlashni shakllantiradi – turli muammoli vaziyatlar orqali bolalar mustaqil yechim topish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

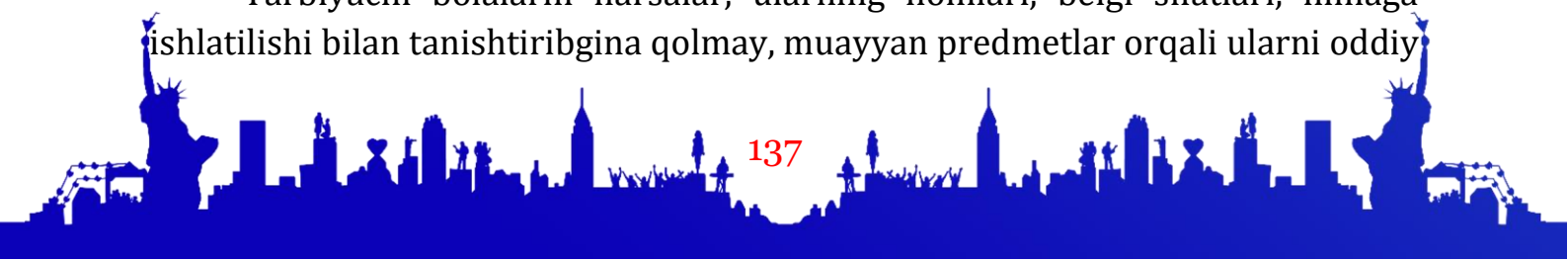
Didaktik o'yinlarda tarbiyachi bolalarni faqat narsalarning nomi va ular nimaga kerakligi bilan tanishtiribgina qolmay, balki shu narsalarning shakli, rangi, katta-kichikligi, fazoda tutgan o'rni haqida ham tanishtiradi. Har bir buyum va o'yinchoq o'zining aniq tashqi ko'rinishiga ega bo'lishi kerak, o'yinda esa qo'yilgan maqsad narsaning asosiy begisini ajrata bilishga imkon tug'dirishi lozim. Bunday talabga xalq o'yinlari o'z shakliningi aniqligi, rangining tiniqligi bilan ko'proq javob bera oladi.

Bolalarni aqliy vazifalanii bajarishga undaydigan o'yinlar ham katta ahamiyatga ega. Bolalarning rang haqidagi tushunchalarini mustahkamlash va aniqlash uchun quyidagi o'yinlar o'tkaziladi: sharlarni rangiga qarab to'plash, dumaloqni dumalatish, xalqachalarni ipga o'tkazish, shu rangdagi dumaloqni dumalatish va x.k.

Qo'g'irchoq – bolalarning eng sevimli o'yinchoqlaridan biri. Har bir bolalar bog'chasida didaktik jihozlangan o'yinchoq bo'lishi kerak. Qo'g'irchoq jihozlariga kiyim, ichki kiyim, poyafzal, idish-tovoq, mebel o'yinchoqlar kiradi. Qo'g'irchoq bilan quyidagi o'yinlarni o'tkazish mumkin: "Qo'g'irchoqni kiyintiramiz", "Qo'g'irchoqni sayrga otlantiramiz", "Qo'g'irchoqni mehmon qilamiz". "Qo'g'irchoqlar bayrami", Qo'g'irchoqning tug'ilgan kuni", "Qo'g'irchoqni uxlatamiz".

O'yinlar topishmoqlar bilan qo'shib olib borilganda qiziqarli bo'ladi. Masalan, "Qo'g'irchoqni uxlatamiz" o'yinida qo'g'irchoqqa krovat tayyorlayotganda tarbiyachi "Uzun, yumshoq, yo'l-yo'l... ." (matras), "Oq, toza, to'rt burchak ..." (yastiq), "Paxtali issiq ..." yoki "junli issiq"(adyol) va boshqa topishmoqlarni aytishi mumkin. Qo'g'irchoqning krovati tayyor bo'lgandan keyin qo'g'irchoqni yotqizib, alla aytadi. Mebellarning nimaga ishlatilishi, o'yinchoqlarning nomini mustahkamlash uchun "Qo'g'irchoqqa xona yasatamiz", "Qo'g'irchoqqa o'yinchoq sovg'a qilamiz" kabi o'yinlarni o'tkazish mumkin.

Tarbiyachi bolalarni narsalar, ularning nomlari, belgi sifatleri, nimaga ishlatilishi bilan tanishtiribgina qolmay, muayyan predmetlar orqali ularni oddiy

turlarga ajratishni o'rgatib boradi; ayiq, qo'g'irchoq , quyon-o'yinchoqlar; kastyulka, tarelka, choynak-idish-tovoq. yinlarni narsa va buyumlarni tasvirlovsi rasmlar orqali ham o'tkazish murnkin. Bularga "Bu narsa o'zi to'g'risida nima deydi?", "Kim birinchi bo'lib aytib beradi?" (bolalarni diqqatini rivojlantirishga qaratilgan qo' g' irchoq, narsa va ularning shakli, rangi to'g'risida), "Kim bo'ladi?" "Qaysinisi bir xil ?" kabi o'yinlarni ko'rsata bo'ladi.

Xullas, maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim berishda didaktik loyihalashtirish keng qamrovli yaxlit muammo va uni o'rganish, amaliyotga tatbiq qilish lozim. Chunki, yoshlar uchun mo'ljallangan mashg'ulotlar bolalarda jarayonga qiziqish uyg'otishi hamda sog'lom shakillanishi uchun zamin bo'lishi lozim.

Adabiyotlar:

- 1 Yusupov O.N. Cognitive semantics in context. Wschodnioeuropejskie Suyumov A., Czasopismo Naukowe 7 (2), 84-87.
2. Atayeva N., Salayeva M., Hasanov S. Umumiy pedagogika. T., 2013.
3. Avliyaqulov N., Musaeva N. Pedagogik texnologiyalar. T., 2008.
4. Zunnunov A., Maxkamov U., Didaktika (Ta'lim nazariyasi). O.O'Yu uchun qo'llanma. T.: Sharq, 2006.
5. Mavlonova R. , Vohidova N. , Rahmonqulova N. Pedagogika nazariyasi va tarixi. T.: Fan-texnologiya, 2010.

